

Programul Conferințelor Monica Lovinescu

Miercuri, 2 iunie, ora 17.30

Prof. Eugen Negrici (Universitatea București) – **Consecințele ideologizării totale a literaturii române în anii fundamentalismului comunist;**

Motto:

Proiectul comunist este de la început total. El vizează în extindere revoluția mondială și în cuprindere o mutație radicală a societății, a culturii, a înseși ființei umane.

(Alain Besançon, *Nenorocirea secolului. Despre comunism, nazism și unicitatea „Șoah”-ului*)

Analiza realității psihologice a literaturii scrise în comunism ne obligă să susținem teza autonomiei acesteia. Scoasă din zona fiireșului, ea este produsul unui spațiu închis, unde acționează legi de evoluție particulare.

Determinantă sub acest aspect a fost puterea de înrâurire a factorului politico-ideologic comunist. El a produs atitudini literare și tipologii scriitoricești neobișnuite și, în general, un climat psihologic specific, care a avut consecințe în planul creației.

Și mai demn de interesul unui observator al fenomenului cultural românesc – este, însă, reacția – manifestată în timp – a ansamblului literaturii române față de acțiunile criminale întreprinse împotriva fundamentelor ei în primii 5 ani republicani (1948-1953) de partidul instalat la putere de ocupații sovietici. Se cuvine să ne întoarcem mereu la ceea ce s-a întâmplat în anii terorismului comunist, întrucât avem toate argumentele pentru a vedea evoluția literaturii române de după 1953 și mai ales de după 1964 – ca pe o îndepărtare lentă de momentul dezastrului, ca pe un fel de fugă, de ”deplasare” de la „roșu” spre orice altceva, care să nu semene cu începutul. Semnele ”Big-bangului” inițial, ale consecințelor lui și ale răspunsurilor la aceste consecințe pot fi detectate în fiecare moment al istoriei literaturii scrise în perioada comunistă până în ultima clipă a acesteia și chiar în cele de după.

Vineri 11 iunie, ora 17.30

Conf. Ruxandra Cesereanu (Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj) - **Tombola Memoriei. Postcomunismul românesc: dosariade, lustrație et Co**

Motto "Manuscrisele nu ard". (M. Bulgakov)

De ce a depins în postcomunism recuperarea memoriei în chestiunea istoriei României în timpul comunismului? Ce anume din conceptul de "banalitate a răului" a făcut ca memoria să fie sublimată sau evitată și doar, în funcție de context și politică, să fie recuperată și asumată public? Cum se poate discuta astăzi despre etica memoriei? La toate aceste întrebări, în România s-a răspuns printr-o avalanșă de figuri de stil. Să vedem care au fost aceste figuri de stil dominante pe parcursul a 20 de ani, cu exemplificări din fenomenul Piața Universității 1990, efectul Dosariadei etc. Devirusarea României comuniste a depins de contexte și oportunități. Puterile politice succedate la conducerea țării în postcomunism au propus de fapt o tombola a memoriei, și nu o recuperare justă, pas cu pas. Societatea civilă a fost singura care a avut propuneri constante și programatice, în sens curativ.

Miercuri 16 iunie, ora 17.30

Prof. Vladimir Tismaneanu (Universitatea Maryland, USA) - **Despre comunism: destinul unei religii seculare**

Motto "Dacă ferocele secol al XX-lea nu va fi slujit măcar să ne vindece de astfel de pulsuni socialmente morbide ce tind să coboare absolutul în cetate, atunci Istoria s-ar confunda cu acea shakespeariană poveste "spusă de un nebun, plină de zgomot și de furie și care nu înseamnă nimic".

(Monica Lovinescu, *Etica neuitării*)

Comunismul a fost o doctrină economică, morală, socială și culturală radicală, fundamentată pe principiul realizării unor idealuri transformiste, totalizante. Din cauza scopurilor de natură universalistă, a promisiunilor sale de factură escatologică și a ambițiilor totalizante, comunismul a fost definit drept o religie seculară. Prin intermediul cultului unității absolute pe traseul destinal-soteriologic prin intermediul cunoașterii Istoriei, comunismul a generat un proiect politic și social nou, axat în totalitate pe ideea purificării comunităților care au fost victimele spectrului ideologiei sale. Stația terminus a comunismului o constituia crearea unei civilizații specifice a cărei unitate de măsura antropologică o reprezenta Omul Nou. Umanismul bolșevic a fost întotdeauna predeterminat de succesul cauzei în slujba căreia era invocat. Existența individului avea sens numai atât timp cât contribuia la realizarea utopiei sociale. Bazat pe raționalitatea scopului final, leninismul a presupus o concepție transformistă, radical utilitară a politicului, concepție care s-a materializat în divinizarea unui partid-stat mitic care avea drept de viață și de moarte asupra cetățenilor săi.

Anihilarea democrației în practica politică leninistă a fost determinată de natura partidului ca substituit secular al misticii totalizante a corpului politic al suveranului absolut (ex. monarhii medievale). Cu alte cuvinte, modelul leninist considera omogenizarea spațiului social drept un ideal politic și pragmatic. Ideologia a constituit fundamentul întregului sistem comunist, definindu-i întreaga-i structură și existență, iar Stalin a dus la extrem logica intolerantă afirmată inițial de către Lenin, transformând URSS într-un stat concentraționar. Dintr-o elită revoluționară, partidul comunist a devenit o castă birocratică având drept scop cardinal consolidarea și perpetuarea puterii și a privilegiilor liderului. Totodată, comunismul a încercat să monopolizeze și să controleze orice discurs identitar. A creat astfel o nouă hegemonie culturală prin care intenționa să realizeze o revoluție antropologică prin intermediul unor politici transformist-ritualice. Revoluțiile din 1989 au demonstrat epuizarea ideologiei comuniste fapt care a condus la falimentul regimurilor leniniste în Europa Centrală și de Est. Extincția leninismului în Europa a lăsat locul unor mitologii politice alternative care au determinat proliferarea a ceea ce eu am numit *fanstamele salvării*: surrogaturi ideologice ale căror principală funcțiune a fost aceea de a unifica discursul public și de a oferi cetățenilor resurse identitare facil recognoscibile ca membri ai unor comunități vagi definite etnic și/sau politic.

Mărti 22 iunie, ora 11

Prof. Ioana Both (Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj) - **Regândind istoria literaturii române: povești despre trecutul recent**

Motto: "Nu cred că prin cuvinte se poate spune adevărul. Prin cuvinte, cel mult, minciuna poate fi parodiată și demascată" (Mircea Nedelciu, *Zmeura de câmpie*)

Edificată pe o cercetare recentă menită să redefină literatura ca “spațiu de manifestare a istoriei”, “*lieu d’histoire*”, următoarea conferință are în vedere analiza posibilităților de reconfigurare a istoriei literare ca discurs științific, față cu un extrem de complex și ireductibil obiect impur: literatura română din perioada comunistă. Sunt interesată de capacitatea istoriei literare de a modela un câmp de forță extrem de eterogen, precum și de a-i adapta conceptele “consacrate”, realității respectivului obiect.

Cui îi este teamă de istoria literaturii? Prima parte a conferinței va fi destinată dezbaterii motivelor pentru care există o *reticență față dimensiunea istorică în analiza fenomenului literar*, atitudine încă prezentă printre criticii literari români, la 20 de ani de la căderea comunismului.

În al doilea rând, mă întreb dacă este vorba numai de faptul că istoria literaturii în genere prezintă o formă de rezistență în fața redactării *istoriei literare ca istorie*, sau acest prim tip de dificultăți “generică” se combină cu rezistența literaturii apărute în perioada comunistă la o includere a ei în Istoria propriu-zisă? Anumite aspecte ale experienței noastre sub dictatură sunt în măsură să confirme această ultimă ipoteză. *Cum se comportă obiectul nostru de studiu în raport cu metoda?* Acest al doilea set de interogații se va concentra asupra impurității obiectului nostru de studiu, probând astfel rezistența la includerea sa în marile narațiuni exemplare, eroice, care, de obicei, alimentează narațiunile din spatele istoriilor literare. Operele literare din perioada comunistă sunt produse și receptate într-un context istoric – un context a cărui reconstrucție, în opinia noastră, se apropie, mai degrabă, de *anecdote* (așa cum este aceasta teoretizată de către C. Gallagher și S. Greenblatt în *Practicing New Historicism*, Chicago: 2000) decât de istoria *mainstream*, istoria narațiunilor majore. Astfel că istoricul literar se confruntă cu un număr enorm de anecdote spunând povești (“istorii”) despre cum cultura alternativă trebuia să relaționeze cu cea oficială (și viceversa) în anii comunismului. Dar nu este de presupus ca atunci când redactăm o Istorie a literaturii române din perioada comunistă să ne apropiem de o narațiune majoră, a unui trecut problematic? *Anecdotele fac apropierea imposibilă și subminează orice narațiune majoră* or intențiile de a nara Istoria de o manieră canonică. Prin urmare, nu trebuie să ne așteptăm la o narațiune coerentă a istoriei recente, ci, mai degrabă, la un puzzle discontinuu unde contextualizarea va fi permanent solicitată. *Cum să reconstruim însă contextul generativ al anecdotei?* Care-i sunt mecanismele, poate fi el subsumat unei tipologii? Caracterul subversiv al “anecdotei ca ireductibil context” (Gallagher) nu se manifestă doar în producerea și prima receptare a textului, ci și atunci când – rezistând încercării istoricilor literari de a scrie “marea narațiune a rezistenței noastre prin cultură în perioada comunistă” – pletora de anecdote nu se integrează unei paradigme unice. Câteva studii de caz sunt ilustrative în acest sens.